

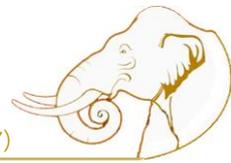
อนุปวาโท : หลักจริยธรรมเพื่อการสื่อสารอย่างสันติ Anupawato : Ethical Principles for Peaceful Communication

พระมหาธรรมาธิ ฐฎฐเมโธ
PhramahaDhanarat Ratthamedho
คณะพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
thanarat.mcusr@gmail.com

บทนำ

การสื่อสาร (Communications) เป็นเครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการติดต่อระหว่างสังคมมนุษย์ด้วยกัน “ซึ่งการสื่อสารของมนุษย์นั้นจะต้องใช้ทั้งภาษาถ้อยคำ (วจนภาษา) และภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำ (อวจนภาษา) ควบคู่กันไปในบางโอกาสอาจใช้จำเพาะต่อวจนภาษาเท่านั้น แต่ใช้เฉพาะวจนภาษาอย่างเดียวนั้นเป็นไปไม่ได้” ซึ่งใน“เป้าหมายของขั้นสุดท้ายของการสื่อสาร คือการรับรู้ความหมายร่วมกัน อันจะบรรลุถึงได้ก็โดยการพัฒนาองค์ประกอบทุกส่วนในกระบวนการสื่อสารให้ทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและประสานสัมพันธ์กัน” ในส่วนของพระพุทธศาสนานั้นจัดเป็นศาสนาแห่งกรรมวาที คือเน้นเรื่องการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา (กรรม) เป็นสำคัญ บุคคลจะพูด จะกระทำสิ่งใด ล้วนเกิดขึ้นจากใจ (เจตนา) เป็นสิ่งสำคัญ ดังที่มีปรากฏในคาถาธรรมบทว่า “หลักธรรมะมีใจเห็นเหตุหน้าหน้า มีใจประเสริฐสุด...หากบุคคลมีใจประทุษร้ายแล้วจะพูดก็ตามจะทำก็ตาม เพราะเหตุนี้ความทุกข์ย่อมติดตามบุคคลนั้นไป...” ในส่วนของการพูดหรือการสื่อสาร ที่จัดเป็นกรรมทางวาจาหรือวจิกรรม ซึ่งมีทั้งวจีสัจริต และวจิทุจริต ในส่วนของวจีสัจริต ซึ่งได้กล่าวถึงเรื่องการพูดหรือการสื่อสารที่พึงประสงค์ของมนุษย์ ดังมีปรากฏในบทมงคลสูตร ซึ่งเรียกว่า “วจิกรรม” หรือ “วาทกรรม” นี้ว่า “วาจาสุภาสิต และจัดว่าเป็นมงคลในการดำเนินชีวิตของมนุษย์” ซึ่งตรงประเด็นนี้ อ้อม ประพนอม ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพูดหรือวจิกรรมเชิงอุปมาเอาไว้ว่า “ดอกไม้มีกลิ่นเมื่อดึงดูดมึง ฝီးเสื่อ เพราะดอกไม้มีน้ำหวานมนุษย์เองก็ได้หิวเฉพาะอาหารเท่านั้น มนุษย์ยังหิวกระหายคำชม คำยกย่องและต้องการฟังคำที่เป็นกำลังใจด้วย” ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวความคิดเรื่องความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (Basic human Needs) ของ มาสโลว์ (Maslow) ที่กล่าวว่า ความต้องการการพื้นฐานของมนุษย์ เป็นสัญชาตญาณที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดมีอยู่ ๕ ขั้นตอน เริ่มจากต่ำสุดไปสูงสุด ซึ่งความจำเป็นข้อที่ ๔ ใน ๕ ข้อนั้นคือ “ความต้องการยอมรับนับถือ (Esteem Need) หมายถึง ความต้องการความเคารพนับถือจากผู้อื่น (Respect from others) บางทีเรียกว่า Self Esteem”

ในส่วนของ นักจิตวิทยาจึงได้กล่าวไว้ว่า “โดยธรรมชาติของมนุษย์นั้นต้องการสร้างความประทับใจว่าเขาเป็นผู้ที่ฉลาดหลักแหลมต้องการที่จะให้ผู้อื่นรู้สึกถึงว่าตนเองเป็นผู้ที่มีความสำคัญต้องการความสำเร็จในทุกสิ่งที่ปรารถนา ต้องการเป็นคนเก่งในทางใดทางหนึ่ง ต้องการเป็นคนที่มีหน้ามีตา ต้องการที่จะให้ผู้อื่นเคารพนับถือในตัวเขา ต้องการให้ผู้อื่นรักเขา..”๕๐ ซึ่งตราบใดที่มนุษย์ยังมีความจำเป็นต้องสื่อสารกันตราบนั้นการใช้วาก็ยังคงต้องสำคัญ วาจาอาจจะเป็นได้ทั้งคมหอกหรืออาจจะเป็นดอกไม้ในเวลาเดียวกันก็ได้ ขึ้นอยู่กับเจตนาที่พูด ดังมีคำอุปมาความสำคัญของคำสุภาสิตกับปลาเอาไว้ว่า “ปลามีชีวิตยืนยาวอยู่ได้ก็เพราะอาศัยปากเป็นสิ่งสำคัญ แต่ก็เพราะปากนั่นเอง ปลาจึงต้องดิ้นเบ็ดเสียชีวิตโดยง่าย เช่นกัน วาจา

สุภาชิตจากปาก จะทำให้คนเราประสบความสำเร็จ ได้รับความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ก็เพราะอาศัยวาจาสุภาชิตจากปาก แต่ก็เพราะวาจาทุพภาชิตจากปากเพียงคำเดียว บางครั้งแม้แต่ชีวิตก็ยากจะรักษาไว้ได้”

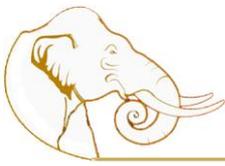
ดังนั้น การพูดจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ “ศาสตร์ หมายถึง การพูดจะต้องมีหลักเกณฑ์และวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้สอนถ่ายทอด ปฏิบัติฝึกฝนเช่นเดียวกับหลักวิชาแขนงอื่น ๆ ส่วน “ศิลป์” หมายถึง การพูดเป็นเรื่องของความสามารถพิเศษเฉพาะบุคคล” ซึ่งในบทความชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์นำเสนอ “หลักการใช้คำพูด” หรือ “การสื่อสารตามนัยพระพุทธศาสนา” ดังปรากฏภูมิในโอวาทปาฏิโมกข์ คือหลัก “อนุปวาโท : การไม่กล่าวร้าย” ซึ่งเป็นหัวใจหลักสำคัญและเป็นแผนแม่บทของการสร้างสันติภาพของมนุษย์โดยผ่านการเจรจา ซึ่ง“หลักแห่งอนุปวาโท นี้” ให้ความสำคัญในการใช้คำพูด (Speech) “ซึ่งคำพูดที่จะเป็นคำพูดที่ทำให้ได้ง่าย ลงทุนน้อย ถ้าผู้คนรู้จักพูดยกย่องชมเชยผู้อื่น ให้เกียรติผู้อื่นทำให้ผู้ฟังภาคภูมิใจ”

โอวาทปาฏิโมกข์ : แม่บททางจริยธรรมการสื่อสารทางพระพุทธศาสนา

ก. ความหมาย : ในคานินยามความหมายของคำว่า “โอวาทปาฏิโมกข์นั้น ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาของพระสุตตันตปิฎก พระอรรถกถาจารย์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “บทว่า ปาฏิโมกข์ แยกศัพท์เป็น ป+อติ+โมกข์ แปลว่า การพ้นท่วงยิ่ง คือ ศิลสูงสุด ย่อมรักษาด้วยความวิเศษคือสุคติและยอมให้พ้นจากภัยคือทุคติหรือยอมรักษาพ้นให้ทุคติ เพราะฉะนั้น ศิลนั้น ท่านเรียกว่า ปาฏิโมกข์ ผู้สำรวมปาฏิโมกข์นั้น” และพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “โอวาทปาฏิโมกข์ แปลว่า โอวาท หรือคำกล่าวสอนที่เป็นหลักเป็นประธานอย่างที่เราเรียกว่า เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เป็นหลักสำคัญให้ยึดถือปฏิบัติกัน” ซึ่งมีความสอดคล้องกับเจษฎาภรณ์รอดภัยที่ได้ศึกษาและสรุปผลการศึกษาวิจัยว่า “โอวาทปาฏิโมกข์ คือ ปาฏิโมกข์ที่เป็นโอวาท กล่าวคือ สิ่งที่เป็นหลักเป็นประธานในด้านคำกล่าวสอน หรือหลักการโดยสรุปของพุทธศาสนา มีทั้งคำสอนและหลักการปกครองคณะสงฆ์ได้ประกาศหลักอันเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา วิธีการการประกาศพร้อมทั้งจรรยาบรรณของนักเผยแผ่ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพร่วมกันในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง”

ข. ความสำคัญ: กิตติ กันภัย ได้กล่าวว่า “นัยของการสื่อสารในปาติโมกข์จากพระพุทธวจนะมีความชัดเจนกว่ามีความสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องมือ (Apparatus) ร้อยสมาชิกกลุ่มสังคมเข้าไว้ด้วยกันให้เกิดความเป็นปึกแผ่น หากปราศจากการวางกฎระเบียบ บรรทัดฐาน (สิกขาบท) และถ่ายทอดการสื่อสารอย่างต่อเนื่องและเคร่งครัด (ปาติโมกข์) แล้วกลุ่มสังคมและสถาบันก็ไม่อาจจะดำรงอยู่ได้นานเพราะขาดสิ่งยึดโยงเมื่อเวลาผ่านไปและมีสมาชิกใหม่เข้ามาสู่กลุ่ม

ค. พัฒนาการ: ภิกขุปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า มีกำเนิดและพัฒนาการเริ่มตั้งแต่พระพุทธเจ้าวิปัสสี พระองค์ได้ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ๖ เดือนต่อหนึ่งเดือน แต่การบัญญัติสิกขาบทยังไม่มีการบัญญัติการทำอุโบสถก็ทำในที่แห่งเดียวเท่านั้น คือ ในอุทยานเขมมฤคทายวัน ต่อมาถึงสมัยพุทธกาลจึงได้มีการบัญญัติภิกขุปาฏิโมกข์ไว้และทรงแสดงเพียงครั้งเดียวต่อต่อจากนั้น ก็ทรงให้สาวกเป็นผู้แสดง ภิกขุปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนา คือ ข้อวินัยของพระภิกษุ คำว่า ภิกขุปาฏิโมกข์ หมายถึง สิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติแก่ภิกษุทั้งหลายหรือศีลของภิกษุสงฆ์ ซึ่งทำให้บุคคลผู้รักษาคัมภีร์ศีลแล้ว ย่อมไม่ตกไปสู่อบาย ความสำคัญของภิกขุปาฏิโมกข์ คือ มีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของพระภิกษุทำให้พระภิกษุได้ระลึกถึงศีลของตน อันจากเป็นประโยชน์ต่อพระภิกษุให้ได้ศึกษาทบทวนพระวินัยที่เป็นหลักปฏิบัติ ประเภทของปาฏิโมกข์มี ๒ ประเภท คือ โอวาทปาฏิโมกข์ และ อาณปาฏิโมกข์ เนื้อหาเกี่ยวกับศีล

ของภิกษุ และภิกษุณี การปรับอบัติ บทลงโทษ และอาณัติของการเข้าร่วมสังฆกรรมการสวดและฟัง ภิกษุปาฏิโมกข์

ในมิติของการพัฒนาการนั้น กิตติ กันภัย ได้ระบุไว้ว่า “ในการบัญญัติสิกขาบทหรือกฎเกณฑ์ที่พึงปฏิบัติไม่พึงละเมิดนั้น พระพุทธองค์ทรงรอเวลาเมื่อเกิดคณะสงฆ์เป็นหมู่ใหญ่เพราะมีภิกษুবวชนาน เพราะแพร่หลาย เพราะมีลาภสักการะและเพราะความเป็นพหุสูตร ทำให้เริ่มมีผู้กระทำความผิดและสิ่งที่ไม่ควร” “จงรอไปก่อน เกิดสารีบุตร จงรอไปก่อนเกิดสารีบุตร ตถาคตรู้เวลาในเรื่องที่จะบัญญัติสิกขาบทนั้น ศาสดาจะไม่ยั้งบัญญัติ สิกขาบทนั้น ศาสดาจะยังไม่บัญญัติสิกขาบทแก่สาวก ไม่ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง เมื่อเกิดอัสวีภูฐานิยธรรม (ธรรมที่เป็นตั้งอาสวะ ความชั่วต่างๆ) บางอย่างในสงฆ์ ตถาคตจึงจะบัญญัติสิกขาบทจะยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวกเพื่อขจัดอัสวีภูฐานิยธรรม”

พุทธวิธีการสื่อสาร (Buddhist Communications)

ก. พุทธวิธีการสื่อสารคืออะไร

สมชัย ศรีนอก ได้ให้ความหมายว่า “พุทธวิธีการสื่อสารนี้ เป็นการสื่อสารทั้งระบบ โดยจะสังเกตได้จากขั้นตอนการศึกษาทางพระพุทธศาสนาที่เริ่มด้วยการเรียนรู้ (ปริยัติ) ปัญหาชีวิต สุวิธีการแก้ไขปัญหา (ปฏิบัติ) เพื่อให้ชีวิตมีอิสรภาพ (ปฏิเวธ) ซึ่งล้วนอยู่ในระบบการสื่อสารทั้งสิ้น”

ข. หน้าที่ของพุทธวิธีการสื่อสารเป็นอย่างไร

ในส่วนหน้าที่ของการสื่อสารเชิงพุทธนั้น สมชัย ศรีนอก ได้กล่าวเอาไว้ว่า “หน้าที่ของพุทธวิธีการสื่อสารคือช่วยให้มนุษย์ได้รู้จักปัญหาและรู้วิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง แต่การที่จะให้ผู้รับสารเชื่อถือและยินดีจะปฏิบัติ ตามนั้นหรือไม่ ผู้ทำหน้าที่สื่อสารที่ดีต้องเพียบพร้อมสมบูรณ์ทั้งคุณสมบัติภายใน (อรรถกถา สมบัติ) ทั้งคุณสมบัติภายนอก (ปรหิตสมบัติ) จึงจะสามารถสร้างความเชื่อถือให้เกิดแก่ผู้รับสารได้ซึ่งในพุทธธรรมเรียกผู้ส่งสารเช่นนี้ว่า กัลยาณมิตร (ปรโตโฆส) ของผู้รับสาร”

ค. ผัสสะ (Contact) ในปัจจุสมุปบาท: จุดเริ่มต้นของการสื่อสารเชิงพุทธ

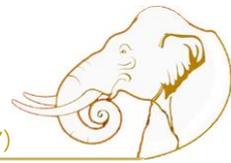
จุดเริ่มต้นของการสื่อสารในมิติพุทธศาสนานั้น กิตติ กันภัย ได้แสดงทัศนะไว้ว่า “ผัสสะ แปลว่า ความกระทบ ความประจวบ พระสารีบุตรซึ่งเป็นอัครสาวกเบื้องขวาของพระพุทธเจ้า ได้แสดงให้เห็นถึงเรื่อง ผัสสะ ว่าเป็นอย่างไร เกิดจากอะไร ดับไปอย่างไร รวมทั้งข้อปฏิบัติของความดับผัสสะด้วยการสื่อสารนั้นจะเกิดขึ้นทันที จากการกระทบระหว่างอายตนะภายในกับภายนอก การสื่อสารในแง่นี้จึงมีลักษณะเป็น ‘Conditioned origination’ เพราะหากไม่มีการกระทบก็ไม่มีการสื่อสาร ณ จุดนี้เอง เป็นการตอบคำถามของอภิปรายและภว วิทยาสื่อสารว่า การสื่อสารนั้นไม่ได้มีธาตุแท้ที่อยู่จริง หรือเกิดขึ้นและมีอยู่อย่างมีเงื่อนไขและเงื่อนไขนั้นก็คือผัสสะ นั่นเอง”

ง. องค์ประกอบของพุทธวิธีการสื่อสาร

กิตติ กันภัย ได้กล่าวว่า “การแสดงปฐมเทศนาคืออัมมจักกัปปวัตตนสูตรนี้คือการสื่อสารกับโลกครั้งแรกของพระพุทธเจ้า การสื่อสารนี้ทำให้พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นและดำเนินไป เปรียบเหมือนล้อเกวียนที่เริ่มหมุนไป ด้วยกำลังคือการสื่อสาร” ดังนั้นในประเด็นขององค์ประกอบการสื่อสารตามแนวพุทธวิธีการสื่อสารนั้น แยกออกเป็น ๓ ส่วน คือ ๑) ผู้ส่งสาร ๒) สาร และ ๓) ผู้รับสาร ดังมีรายละเอียดของคุณสมบัติดังต่อไปนี้

๑). ผู้ส่งสาร (Sender) ที่พึงประสงค์ตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา

ก. คุณสมบัติ ๗ ประการของผู้ส่งสารตามหลักสัพบุรีธรรม คือ ๑) มีธัมมัญญูตา เป็นผู้รู้ธรรมะ คือ

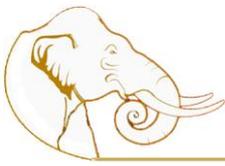

หลักการหลักความจริง เนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสื่อสาร ๒) มี อັถถัญญุตตา คือ รู้จักเนื้อหาสาระความหมาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่แน่นอน ๓) มีอັถถัญญุตตา คือ รู้จักตนเองว่าตนคือใคร มีความพร้อมหรือไม่พร้อมอย่างไร ๔) มีมัตถัญญุตตา รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี การรู้จักประมาณในการสื่อสาร (Frequency) คือ ไม่ส่งสารซ้ำซากมากเกินไปน้อยเกินไป จึงเป็นคุณสมบัติประการสำคัญอีกประการหนึ่งของผู้ส่งสาร ๕) กาลัญญุตตา รู้จักเวลา ผู้ส่งสารต้องรู้จักเวลาในการสื่อสารว่า เวลาไหนควร เวลาไหนไม่ควร ๖) มีปริสสิญญุตตา รู้จักชุมชน รู้จักสังคม ในทางนิเทศศาสตร์ เรียกว่า รู้จักกลุ่มผู้รับสารหรือกลุ่มเป้าหมาย และ ๗) มีบุคคัลป โรปรณญุตตา รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล ว่าผู้รับสารแต่ละคน แต่ละกลุ่มมีลักษณะจำเพาะเป็นของตนเอง การที่ผู้ส่งสารรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นั้น ทำให้สามารถแยกแยะผู้รับสารได้”

ข. ผู้ส่งสารที่พึงประสงค์ตามหลักกัลยาณมิตร: ในพุทธสื่อสารต้องมีคุณสมบัติ ๗ ประการดังต่อไปนี้ ๑) ปิโย คือ น่ารักเป็นที่ไว้วางใจและมีเสน่ห์ ๒) ครุ คือ นำเคารพ เป็นผู้มีใจหนักแน่นมั่นคงเกิดความรู้สึกรอบอุ้มที่ได้ เข้าใจหาวิธีสื่อกว่าเป็นที่พึงพาได้อย่างปลอดภัย ๓) ภาวนีโย คือ นายกย่อง ในฐานะผู้ทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ๔) วตตะตา รู้จักคำพูด ให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี ๕) วจนุกโขม คือ อุดหนุนต่อ ถ้อยคำ พร้อมทั้งจะรับฟังคำซักถามต่าง ๆ อยู่เสมอและสามารถรับฟังได้ด้วย ความอดทนไม่เบื่อ ๖) คมภีรณจ กถ กตตะตา กล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งได้ และ ๗) โน จญฺฐาเน นิโยชโย ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย”

ค. บุคลิกภาพของผู้ส่งสาร มี ๔ อย่าง คือ ๑) รูปร่างปมาณิกา คือ มีรูปร่างสง่างาม มีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือ ๒) สททปมาณิกา คือ มีเสียงดี แจ่มใส ชัดเจน นุ่มนวล ชวนฟัง กลมกล่อม ไม่พร่าซึ้ง กังวาน ๓) ลูขปมาณิกา คือ ประพฤติซัดเกล้ากลีเลส เช่น ฉันทนเดียว จีวร ๓ ผืน จำวัดเพียง ๓ ชั่วโมงและ ๔) ธมมปมาณิกา คือ บุคคลที่พิจารณาด้วยปัญญาเห็นสสารธรรมหรือการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ แสดงธรรมชัดเจน ตามหลัก ๔ ส. คือ สันทัสสนา, สมหาทปนา, สมุตเตชชา, สัมปหังสนา ดุจหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทางดุจตาม ประทีปในที่มืด”

ง. ธรรมของผู้สื่อสาร : ธรรมเทศกธรรม ๕ (Qualities of a preacher) ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายเรื่องธรรมเทศกธรรมว่าหมายถึง ธรรมของนักเทศน์ องค์แห่งธรรมกถึกธรรมที่ผู้แสดงธรรมหรือสั่งสอนคนอื่นควรตั้งไว้ในใจ ประกอบด้วย ๑) อนุพุพพิถัง หมายถึง กล่าวไปตามลำดับ คือ แสดงหลักธรรมหรือเนื้อหาวิชาตามลำดับความง่ายยากกลุ่มเล็ก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ๒) ปริยายทสสาวิ หมายถึง ชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ คือ ชี้แจงให้เข้าใจชัดในแต่ละแง่ละประเด็น โดยอธิบายขยายความยกย่องไป ต่าง ๆ ตามแนวเหตุผล ๓) อนุทยตัง ปฏิจจ หมายถึง แสดงธรรมด้วยความเมตตา คือ สอนเขาด้วยจิตเมตตามุ่งจะให้ประโยชน์แก่เขา ๔) น อามิสนตโร หมายถึง ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อามิส คือ สอนเขามีใช้เพราะมุ่งที่ตน จะได้ลาภหรือผลประโยชน์ตอบแทน และ ๕) อุตตานณจปรณจ อนุพหจจ หมายถึง แสดงธรรมไม่กระทบตนและ ผู้อื่น คือ สอนหลักตามเนื้อหา มุ่งแสดงอรรถแสดงธรรม ไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่นและกิตติ กันภัย ได้แสดงทัศนะในการเปรียบเทียบว่า “หากเทียบเคียงธรรมทั้ง ๕ ประการซึ่งเป็นเรื่องการสอนกับบริบทของการสื่อสารก็จะพบว่านักสื่อสารก็ควรมีคุณสมบัติทั้ง ๕ นี้เช่นกัน นั่นคือ นักสื่อสารควรแสดงสารหรือเนื้อหาสาระตามลำดับความง่ายยากกลุ่มเล็ก

นักสื่อสารควรชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เกิดความเข้าใจนักสื่อสารควรสื่อสารด้วยเมตตา นักสื่อสารไม่ควรสื่อสารเพราะเห็นแก่อามิส และนักสื่อสารไม่ควรสื่อสารกระทบตนและผู้อื่น”

(๒). สาร (Message) ที่พึงประสงค์ตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา

สมชัย ศรีนอก ได้กล่าวถึงองค์ประกอบด้านสารตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาไว้ว่า “องค์ประกอบด้านสาร ซึ่งเป็นส่วนสำคัญยิ่งนั้น จะต้องประกอบด้วยลักษณะ ๕ ประการได้แก่ ๑) สัจจะ ได้แก่ เรื่องที่เสนอต่อมวลชนนั้นต้องเป็นเรื่องจริงเสมอหรือผู้ส่งสารตามความเป็นจริง ไม่บิดเบือน ๒) ตถตา ได้แก่ เรื่องแท้ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้นต้องเป็นเรื่องแท้เสมอตามสภาพที่แท้จริง ไม่คาดเดา ไม่แต่งแต้มใส่สี ใส่ไข่ ๓) กาล ได้แก่ เรื่องที่เสนอนั้น ต้องเหมาะสมกับกาลเวลา ๔) ปิยะ ได้แก่ เรื่องที่สื่อสารนั้นเป็นเรื่องที่คนชอบหรือเสนอโดยวิธีที่ผู้รับสารชื่นชอบ ๕) อรรถะ ได้แก่ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้นต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม บางเรื่อง อาจไม่เหมาะสมกับเวลา อาจจะไม่เป็นที่ชอบใจของคนบางกลุ่มบางคน แต่เมื่อเสนอเรื่องนั้นไปแล้ว ควรคำนึงถึงแก่นสารที่ก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อมหาชน”

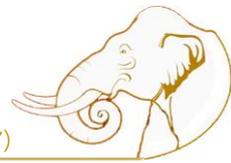
(๓). ผู้รับสาร (Receiver) ที่พึงประสงค์ตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา

สมชัย ศรีนอก ได้สรุปทัศนะว่า “ความรู้ของผู้รับสารในพุทธสื่อสาร มี ๔ ประเภท ตามระดับสติปัญญา กล่าวคือ ๑) อุกมิตัญญ คือ ผู้สามารถรู้ได้เพียงแค่ยกหัวข้อขึ้นแสดงก็อาจรู้ได้ทันที ๒) วิปจิตัญญ คือ ผู้สามารถรู้ได้เมื่ออธิบายหัวข้อที่ยกไว้ ๓) เนยย คือ ผู้สามารถเข้าใจได้เมื่ออธิบายอย่างละเอียดซีกถามทบทวน และ ๔) ปทปรม ผู้ที่ครูหรือผู้ส่งสาร จะต้องใช้บทบาทอย่างมากจึงเข้าใจได้” และ “พุทธวิธีการสื่อสารเกิดจากพระปัญญาญาณของพระพุทธองค์ ซึ่งทรงเห็นการดำรงชีวิตของมนุษย์ว่าล้วนเป็นความทุกข์ คือปัญหาชีวิตที่มนุษย์จะต้องรู้และหนทางแก้ไขอย่างเร่งด่วนด้วยปัญญาของมนุษย์เอง ผู้ส่งสารจะอยู่ในฐานะ ปรโตโฆสะ (เสียงจาก ผู้อื่น) ที่เป็นกัลยาณมิตร (เพื่อนที่ดี) ซึ่งคอยชี้ทิศทางให้ส่วนผู้รับสารจะปฏิบัติตามหรือไม่ต้องอาศัยความศรัทธาในตัวผู้ส่งสารและเชื่อมั่นในตัวเอง” ซึ่งในยุคแห่งโลกาภิวัตน์นั้น “ในด้านผู้รับสารที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะยุคข่าวสารที่มาจากสารทิศมากมายเช่นนี้ จะต้องมีความสมบูรณ์หรือความสามารถในการแยกแยะข้อมูลข่าวสารว่าอะไร ควรเชื่อ อะไรไม่ควรเชื่อ และมีคุณสมบัติเพิ่มเติมตามแนวแห่งกาลามสูตร ซึ่งส่งเสริมให้บุคคลใช้เหตุผลและความคิดอิสระในการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ คุณสมบัติตามแนวกาลามสูตรที่ผู้รับสารจะพึงมีได้แก่ ๑) มา อนุสสเว นะ อย่าเชื่อโดยฟังตามกันมา ๒) มา ปริมปราเย อย่าเชื่อโดยทำสืบกันมา ๓) มา อิติกรายะ อย่าเชื่อโดยตื่นข่าวลือ ๔) มา ปิฎกสัมปทานะ อย่าเชื่อเพราะอ้างตำรา ๕) มา ตักกะเหตุ อย่าเชื่อโดยนึกเดา ๖) มา นะยะเหตุ อย่าเชื่อโดยคาดคะเน ๗) มา อการะปะริวิตักเกนะ อย่าเชื่อโดยตรึกตรองตามอาการ ๘) มา ทิฎฐินิซฆมานักขันติยา อย่าเชื่อโดยพอใจว่าตรงกับความเห็นของตน ๙) มา ภัพพะระบุปะตายะ อย่าเชื่อเพราะเห็นว่าผู้พูดความเชื่อถือได้ และ ๑๐) มา สมโณโหติ ครุติ อย่าเชื่อเพราะเห็นว่าสมณะนี้เป็นครูเรา แต่ให้สอบสวนจนได้ด้วยตนเองเสียก่อนจึงเชื่อ”

วชิกรรมในพุทธวิธีการสื่อสาร

ในประเด็นเรื่อง “วชิกรรม” หรือ “การพูด” ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นมี “การใช้คำที่มีความหมายเกี่ยวเนื่องด้วยการพูดอยู่ชุดหนึ่ง เช่น ‘วาจา’ ‘วชิกรรม’ ‘สัจจะ’ ‘สัจจวาจา’ ‘วชิบัญญัติ’ (การเคลื่อนไหวให้รู้ ความหมายด้วยวาจา / verbal intimation; speech)”

อนึ่ง พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนใจชั่ว ก็จะถูกชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไป เหมือนล้อหมุนตามรอยเท้า โคที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น” และทรงตรัสเพื่ออุปมาอีกว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่

สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าคนมีใจดี ก็จะพูดดีหรือทำดีตามไปด้วย เพราะความดีนั้น สุขย่อมติดตามเขาไป เหมือนเงาติดตามตัวเขาไปฉะนั้น” ดังนั้นแล้ว “วาจาทั่วไปเป็นวาจาที่ใช้สนทนาปราศรัยกันตามธรรมดา เป็นวาจาที่ไม่ประกอบกรรม ส่วนวจีกรรม เป็นวาจาที่ประกอบกรรม มีผลต่อตนเองและผู้อื่นขึ้นอยู่กับ การกระทำทางวาจาที่เป็นกุศล อกุศล หรืออพยगत สุภาชิตเป็นวาจาที่มีผู้กล่าวไว้ดีแล้ว มิใช่คำพูดที่แสดง เจตนาหรือเจตนาที่เจตนาที่เกิดจากผู้ใช้งานโดยตรง ผ่านการกลั่นกรองจากสังคมนานจึงเป็นวาจาที่ใช้ เตือนสติตนเองและวาจาสุภาชิตเป็นวาจาที่เป็นพุทธพจน์หรือพระไตรปิฎก เช่น สัมมวาจา เป็นวาจาที่พึง ยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต” ในพระไตรปิฎกได้แยกวาจาออกเป็น ๒ ชุดใหญ่ คือ สัมมวาจา และมีจฉวาจา ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(๑). สัมมวาจา (Good Speech)

ก. อะไรคือ สัมมวาจา (Good Speech)?

ในนัยแห่งความหมายของคำว่าสัมมวาจา นี้ ได้มีผู้รู้ได้อรรถาธิบายเอาไว้ ดังนี้ “สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ได้นิพนธ์เอาไว้ว่า สัมมวาจา เจรจาชอบ หมายความว่า พูดจาถูกต้องหรือเมื่อไม่พูดก็นิ่ง เพราะเว้นเสียจากการพูดที่ผิดพลาดในที่นี้ได้แก่ เว้นจากพูดมุสา เว้นจากพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพื่อเจ้อไม่มีประโยชน์” และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สัมมวาจา เจรจาชอบ คือ การเว้นจากทุจริต ๔ เว้นจากการพูดเท็จ รวมทั้ง สัจจะวาจา ด้วยการพูดความจริง เว้นจากการพูด ส่อเสียด พูดคำสมาณฉันทน์ เว้นจากการพูดคำหยาบ พูดคำอ่อนหวาน สุภาพ และเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อพูดคำที่มีประโยชน์” สรุปแล้ว “สัมมวาจา ก็คือ เว้นจากการพูดไม่ดี หรือเว้นจากคำพูดที่เป็นวจีทุจริตทั้ง ๔ ประการ

ข. ลักษณะของสัมมวาจา เป็นเช่นไร

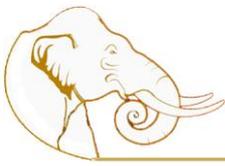
พระพุทธองค์ทรงมีพระเมตตา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย จึงตรัสพระวาจาตามหลัก ๖ ประการ คือ (๑) คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รัก ที่ชอบใจของผู้อื่น-ไม่ตรัส, (๒) คำพูดที่จริง, ถูกต้อง, แต่ไม่เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รัก, ที่ชอบใจของผู้อื่น-ไม่ตรัส (๓) คำพูดที่จริง ถูกต้อง, เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รักที่ ชอบใจของผู้อื่น-เลือกกาลตรัส, (๔) คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์, ถึงเป็นที่รัก ที่ชอบใจของผู้อื่น, ไม่ ตรัส, (๕) คำพูดที่จริง ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์, ถึงเป็นที่รัก ที่ชอบใจของผู้อื่น-ไม่ตรัส และ (๖) คำพูดที่จริง ถูกต้อง, เป็นประโยชน์, เป็นที่รักที่ชอบใจของคนอื่น-เลือก กาลตรัส” ลักษณะของพระพุทธเจ้าในเรื่องนี้ คือ “ทรงเป็นกาลวาที สัจจวาที ภูตวาที อัถถวาที ธรรมวาที วินัยวาที”

ค. สัมมวาจา (Good Speech) สำคัญอย่างไร

พระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงธรรมให้เห็นภาพง่าย ๆ ว่า “สัมมวาจาเปรียบเสมือนดินไม่เค็ม พืชที่ หว่านลงในนาที่ดินไม่เค็ม ย่อมมีผลมาก มีความชื่นใจมาก”

ง. ลักษณะของสัมมวาจา (Good Speech) เป็นอย่างไร

คำว่า “สัมมวาจา” นี้มีองค์ประกอบ ๕ ประการ ดังปรากฏในวาจาสูตรว่า “๑) พูดถูกกาล คือพูด ในสถานที่เหมาะสม ในเวลาที่เหมาะสม ในปริมาณที่เหมาะสม โดยความเหมาะสมจะมีมากขึ้นขึ้นอยู่กับ เรื่องที่กำลังพูดนั่นเอง ๒) พูดคำจริง คือ ข้อมูลที่ถูกต้องมีหลักฐานอ้างอิงได้ ไม่ปั้นแต่งขึ้นมา ๓) พูดคำ อ่อนหวานหรือต้องเป็นคำพูดที่สุภาพ คือพูดด้วยภาษาที่สุภาพ ไพเราะ ไม่หยาบโหลน หยาบคาย ๔) พูด คำประกอบด้วย ประโยชน์ คือ มีประโยชน์ต่อผู้ฟัง ถ้าหากนำแนวทางไปคิดหรือปฏิบัติในทางสร้างสรรค์ ต่อไป ๕) พูดด้วยเมตตาจิต คือ พูดด้วยจิตใจที่มีความปรารถนาดีต่อผู้ฟัง มีความจริงใจต่อผู้ฟัง

ง. ประโยชน์ที่เกิดจากการมี สัมมาวาจา (Good Speech) นั้นเป็นเช่นไร

โดยหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนาแล้ว “วาจาเป็นองค์ประกอบสำคัญหนึ่งในแปดประการของมรรคมงคล ๘ ซึ่งถือเป็นหัวใจของอริยสัจ ๔ อันเป็นแก่นของศาสนา สัมมาวาจา หมายถึงการเจรจาชอบพบเป็นทั้งเหตุและผลขององค์ธรรมต่าง ๆ ในกระบวนการมรรควิธีทั้งแปดซึ่งมีจุดหมายปลายทางคือวิมุตติพ้นชอบ” ดังที่พระสิริมงคลอาจารย์ ได้สรุปประโยชน์ของวาจาสุภาสิตไว้ในมังคลัตถที่ปนิ ดังนี้ (๑) เป็นคำพูดไม่มีโทษ (๒) วิญญูชนติเตียนไม่ได้ (๓) ไม่ทำตนให้เดือดร้อน (๔) ไม่เบียดเบียนผู้อื่น (๕) ทำให้ได้ทรัพย์ (๖) ทำให้ประโยชน์ให้สำเร็จ (๗) ทำให้ได้สิ่งของ (๘) สมควรแก่คำพูด (๙) คนชื่นชม (๑๐) พ้นจากความตาย (๑๑) นำประโยชน์มาให้แก่ตนและผู้อื่น (๑๒) นำมาซึ่งโลกียสุขและโลกุตระสุข (๑๓) ทำให้บรรลुพระอรหันต์ (๑๔) ทำให้บรรลुปัจเจกโพธิ (๑๕) ทำให้หมดกิเลส และ (๑๖) สิ้นทุกข์”

(๒). มิจฉาวาจา (Wrong Speech)

ก. การพูดไม่ดีทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “มิจฉาวาจา”

ซึ่งไม่ได้หมายถึงการพูดผิด แต่เป็นการพูดใจที่เป็นอกุศลจิตต่างหาก แต่ต้องอาศัยเจตนาที่จะพูดไม่ดีอยู่เป็นพื้นฐานด้วยในอกุศลกรรมบถ ๑๐ ได้แบ่งการกระทำทางวาจาฝ่ายอกุศลไว้ ๔ อย่างด้วยกัน คือ (๑) มุสาวาท การพูดเท็จ (๒) ปิสุณวาจา วาจาใส่ร้าย (๓) มรสุวาจา วาจาหยาบ และ (๔) สัมผัสปลลาปะ คำพูดเพื่อเจ้อ ซึ่ง มิจฉาวาจาทั้ง ๔ ข้อนี้ “ต้องประกอบด้วยองค์ ๔ ประการด้วยกันคือ (๑) เรื่องแห่งมิจฉาวาจานั้น (๒) เจตนาที่จะกล่าวมิจฉาวาจา (จากอกุศลจิต) (๓) ความพยายามที่จะกล่าวมิจฉาวาจาและ (๔) ผู้ฟังมิจฉาวาจา” ๘๔

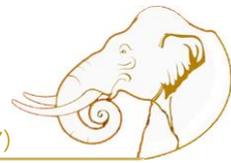
ข. วิธีการลด ละ เลิก จากมิจฉาวาจา นั้นอย่างไร

พระพุทธองค์ท่านได้ทรงแสดงให้เห็นถึงโทษของมิจฉาวาจาแล้ว ก็ทรงแสดงถึงหนทางแห่งการลด ละ เลิก จากมิจฉาวาจานั้น โดยมีหลักการปฏิบัติ ดังนี้ คือ (๑) ละมุสาวาท โดยเว้นจากการพูดเท็จ เมื่อไม่รู้ก็บอกว่าไม่รู้ เมื่อรู้ ก็บอกว่ารู้ ไม่เป็นผู้กล่าวเท็จทั้งที่รู้ไม่ว่าเพราะเหตุแห่งตน เหตุเพราะผู้อื่นหรือเหตุเห็นแก่อามิสสินจ้างใด ๆ (๒) ละปิสุณวาจา โดยเว้นจากการพูดใส่ร้าย ไม่พูดเพื่อทำลายคน พูดให้สมานคน หรือแตกร้างกัน ส่งเสริมคนที่สมัคสมานกันยินดีในความสามัคคี ชอบกล่าวถ้อยคำที่ทำให้คนสามัคคีกัน (๓) ละมรสุวาจา โดยเว้นจากวาจาหยาบคาย กล่าวถ้อยคำที่ไม่โทษ รื่นหู น่ารัก จับใจ สุภาพ เป็นที่พอใจ และชื่นชมของพหูชน (๔) ละสัมผัสปลลาปะ โดยเว้น จากการพูดเพื่อเจ้อ พูดถูกกาล พูดคำจริง พูดเป็นธรรม พูดเป็นวินัย พูดเป็นอรรถ (ประโยชน์)”

อนุปวาโท : หลักพุทธจริยศาสตร์เพื่อการสื่อสารเพื่อสันติสุข

ก. อนุปวาโท.....คืออะไร

คำว่า “อนุปวาโท” อ แปลว่า ไม่, อุป แปลว่า เข้าไป, สองศัพท์นี้เป็นนิบาตกลับความ วาท แปลว่า กล่าว, ทำการสนธิตามหลักไวยากรณ์ ได้รูปเป็น อนุปวาโท แปลว่า การไม่เข้าไปว่าร้ายหรือกล่าวร้าย เป็นเรื่องที่พุทธองค์ทรงตรัสกำชับให้พระอรหันต์สาวก ๑,๒๕๐ องค์ ให้แสดงพฤติกรรมสงบสมกับสมณสาธูป โดยเฉพาะเรื่องศีลอันเป็นคุณธรรมเบื้องต้นแห่งธรรมทั้งหลาย เมื่อไปสั่งสอนประชาชนหรือบุคคลอื่น ก็ต้องทำตนให้เป็นแม่แบบ รักษาศีล มีความสงบทางกายและวาจา อันเป็นรูปลักษณะที่คนอื่นเห็นแล้วเกิดความเลื่อมใส ดุจอุปติสสะเห็นพระอัสสชิเดินบิณฑบาตมีกิริยางดงามน่าเลื่อมใส ซึ่งเป็นเหตุให้พระพุทธรองค์ได้คู่อัครสาวกในพระพุทธศาสนา ต่อมา” ดังนั้นแล้ว ในคาถาปาติโมกข์ว่า “อนุปวาโท” นั้น ในอรรถกถา

ธรรมบทนั้น พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวไว้ว่า “การไม่ติเตียนเอง และการไม่ยังผู้อื่นให้ติเตียน ชื่อว่าอนุปวาโท”

ข. หลักแห่งอนุปวาโท...เป็นอย่างไร

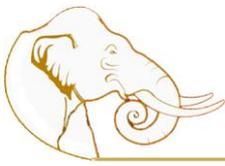
พระครูศรีสุนทรสรกิจ ได้อธิบายไว้ว่า “หลักอนุปวาโทนี้ เป็นหลักธรรมที่กล่าวไว้ใน กุศลกรรมบถ ๑๐ คือ กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ หมวด ได้แก่ กายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ และ มโนกรรม ๓ กล่าวเฉพาะในหมวดของวจีกรรม ๔ ท่านให้ละเว้นการพูดเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อ ฉะนั้น การไม่กล่าวร้ายผู้อื่นจึงเกี่ยวข้องกับการละเว้นจากการกระทำทางวาจา ให้รู้จักใช้วาจาให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ที่เรียกว่า ปิยวาจา ซึ่งหมายถึง วาจาอันเป็นที่รัก การพูดจान่ารัก นานิยมนับถือ วาจาที่กล่าวด้วยจิตเมตตา หรือคำที่พูดออกมาด้วยความรัก ความเมตตาปรารถนาดี เช่น คำพูดสุภาพอ่อนโยน คำแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี เป็นต้น หลักธรรมในข้อนี้ปรากฏอยู่ในสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจ บุคคล และช่วยประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หรือเรียกอีกอย่างว่าเป็นนิกการสงเคราะห์ ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัถลจริยา และสมานัตตา เฉพาะส่วน ปิยวาจา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เปยยวัชชะ หมายถึง วาจาที่เป็นที่รัก วาจาที่ดูดีมีน้ำใจ หรือวาจาที่ซาบซึ้ง คือ การกล่าวสุภาพไพเราะ อ่อนหวาน สมานสามัคคีให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลหลักฐานจูงใจให้นิยม ยอมตาม”

ค. อนุปวาโท: เครื่องกรองผู้ส่งสาร (พูด)

สมุน อมรวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงการพิจารณานิสัยของผู้สื่อสารที่มีผลกระทบระหว่างกันไว้ว่า “พระพุทธองค์ได้ทรงอธิบายลักษณะของบุคคล ๓ ประเภทที่เป็นผู้ส่งสาร (พูด) ได้แก่ (๑) คนพูดเหม็น (พูดภาษาอาจม) ได้แก่ คนที่พูดปดทั้ง ๆ ที่รู้ เพื่อประโยชน์ของตนเอง เพื่อประโยชน์ของผู้อื่นหรือเพื่อประโยชน์ทางอามิสสินจ้าง (๒) คน พูดหอม (พูดภาษาดอกไม้) ได้แก่ผู้ไม่พูดปดทั้ง ๆ ที่รู้ เพื่อประโยชน์ของตนเอง เพื่อประโยชน์ผู้อื่นหรือเพื่อประโยชน์ทางอามิสสินจ้าง และ (๓) คนพูดหวาน (พูดภาษาน้ำผึ้ง) ได้แก่ ผู้ที่เว้นจากการพูดหยาบ พูดแต่คำที่รื่นหู เป็นที่พอใจแก่คนหมู่มาก” สมเด็จพระพุทธพจน์ที่ว่า “สโวิหาเรณ โสเจยยเวทิตพฺพํ แปลว่า ความสะอาด พึงทราบ ด้วยถ้อยคำสำนวน”

ง. อนุปวาโท: แม่บทแห่งการจัดการความขัดแย้งโดยวิธีการทูตสันติ (Peaceful Diplomatic Means)

ในนัยแห่งการจัดการความขัดแย้งโดยวิธีการทางการทูตนั้น พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ได้ระบุเอาไว้ทั้ง ๔ วิธีด้วยกัน คือ “(๑) การเจรจา (Negotiation) หมายถึงกระบวนการแสดงออก ซึ่งข้อเสนอที่ต้องการให้ได้รับการตกลงบนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกันในเรื่องที่มีการขัดแย้งทางผลประโยชน์ เป็นต้น (๒) การไต่สวน (Inquiry) คือ แนววิธีการที่มุ่งเน้นการจัดการข้อพิพาททั้งในระหว่างประเทศและภายในประเทศ (๓) การสร้างความสมานฉันท์โดยการไกล่เกลี่ย (Reconciliation) คือ เป็นการปฏิบัติการของรัฐที่สามหรือบุคคลที่สาม ในกรณีที่คู่กรณีไม่สามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองโดยทางวาจา และ (๔) การประนีประนอม (Compromising) วิธีการนี้ถ้าใช้ในระหว่างประเทศ ก็เป็นวิธีการระงับข้อพิพาทโดยให้คณะกรรมการหรือตัวแทนระหว่างประเทศอื่น ซึ่งคู่กรณีขัดแย้งกันได้ตกลงกันแต่งตั้งขึ้น” ดังนั้น อนุปวาโท จึงเป็นแม่บทของการจัดการความขัดแย้งโดยอาศัยการ สื่อสารทางวาจา (วจนภาษา) เป็นเครื่องมือช่วยในการขับเคลื่อนเพื่อให้การเจรจาหรือการสื่อสารนั้นประสบ ความสำเร็จหรือเป็นวิธีแห่งทูตสันติวิธี (Peaceful Diplomatic Means) นั่นเอง

ง. อนุปวาโท: แม่บทการพูดในพุทธจริยศาสตร์

โดยภาพรวมของพุทธจริยศาสตร์นั้นได้แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับต้นอันได้แก่เบญจศีลเบญจธรรม ระดับกลางได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ และระดับสูงได้แก่มรรคมรรค ๘ ซึ่งประเด็นของอนุปวาโท (การไม่กล่าวร้าย) นั้น มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับแม่บทของพุทธจริยศาสตร์ทั้ง ๓ ระดับ คือระดับต้นจัดอยู่ในศีลข้อที่ ๔ ในเบญจศีล และอยู่ในสังขะ (ความสัตย์) ในเบญจธรรม ในส่วนระดับกลาง มีปรากฏอยู่ในส่วนของวจีสัจจที่ ๔ ข้อในกุศล กรรมบถ ๑๐ และในระดับสูงคือมรรคมรรค ๘ นั้น ก็มีใน “สัมมาวาจา Right Speech” นั่นเอง

สรุป

การพูดหรือการกระทำทางวาจาซึ่งเรียกว่า วาจากรรม (Verbal Action) จัดเป็น “วาจากรรม” ที่เป็นวิธีการหนึ่งของการหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน ๖ วิธี คือ วิธี “อนุปวาโท การไม่กล่าวร้าย” (Non speaking evil) ใน โอวาทปาฏิโมกข์นั้น จัดว่ามีความสำคัญสำหรับการสื่อสารทุกประเภทและเป็นแม่บททางจริยธรรมให้กับนักสื่อสารได้นำไปประยุกต์ใช้ในการสื่อสาร ซึ่ง “นักสื่อสารจะต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมายต้องรู้ว่าในสถานที่ที่จะแสดงหรือสื่อสารนั้นมีบุคคลประเภทใดบ้าง ไม่ว่าจะเป็นโดยเพศ โดยวัย โดยวุฒิ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการเลือกหัวข้อธรรมที่เหมาะสม และสำเร็จประโยชน์แก่ฟังโดยทั่วกัน” การพูดที่ดีนั้นเรียกว่า “สัมมาวาจา” ในทาง พระพุทธศาสนามีความสอดคล้องกันกับสุภาษิตไทยที่ว่า “พูดดีเป็นศรีแก่ปาก พูดมากปากจะมีสี” ซึ่ง “การพูด” ก็คือ การที่มนุษย์เปล่งเสียงเป็นถ้อยคำออกมาเพื่อแสดงความรู้ ความคิด ความรู้สึก หรือความต้องการของผู้พูดออกไป ให้ผู้อื่นได้ยินและเข้าใจ โดยอาศัยภาษา น้ำเสียง อากัปกริยาท่าทางเป็นสื่อและมีการตอบสนองจากผู้ฟัง ด้วยหลักแห่งสัมมาวาจา (Right Speech) และการพูดนี้ก็เพื่อเรื่องบ่งชี้เจตนาหรือความสะอาดของผู้สร้างวาจากรรมดังพุทธพจน์ที่ว่า “สโวจาเรณ โสเจยย เวทิตัพพี แปลว่า ความสะอาด ฟังทราบด้วยถ้อยคำสำนวน” ดังนั้น แล้ว หากสังคมมนุษย์ซึ่งมีการสื่อสารกันตลอดเวลา ควรมีการตั้งกัลยาณจิต ความปรารถนาดีต่อกันในทุกการสร้างกรรม ทั้งการคิด (มโนกรรม) การพูด (วาจากรรม) และกระทำ (กายกรรม) ด้วยอาศัยเมตตาเป็นพื้นฐานมอบ ให้กันแล้ว คุณค่าแห่งการคิดพูดทำด้วยเมตตากรรมนี้ ก็จะส่งผลกลายเป็นการสร้างบุญกุศลมหาศาลและสันติสุข (Peace) ก็จะบังเกิดขึ้นบนโลกใบนี้อย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย.(๒๕๔๓). *พระไตรปิฎกภาษาไทย พระสูตรและอรรถกถาแปล*. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

กิตติ กันภัย. (๒๕๔๗). *นิเทศศาสตร์ในพระไตรปิฎก Communications in the Buddha's*

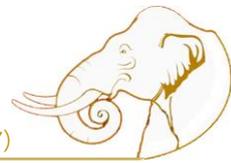
Tipitaka. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธงชัย สุนนจักร. (๒๕๓๗). *ประมวลคาถาธรรมบทภาค ๑-๘*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต).(๒๕๓๙).*ตามทางพุทธกิจ*. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต).(๒๕๕๑). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ ๑๗).

- กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูศรีสุนทรสรกิจ และคณะ.(๒๕๕๕.) “บทที่ ๒ หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”
ใน *ธรรมนิเทศ Dhamma Communication*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (๒๕๕๓). *อมฤตพจนนา*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต).(๒๕๕๗). *พุทธวิธีในการสอน*. (พิมพ์ครั้งที่ ๒๕). กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร). (๒๕๕๔). *พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส.(๒๕๕๔) *สัมมาวาจา พูดดี คือดี สังคมดี*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด.
- พระสิริมงคลอาจารย์.(๒๕๓๙). *มัจจุตถิณี (ปฐมโภาส)*. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.(๒๕๕๕). *การใช้ภาษาไทย (ฉบับปรับปรุง) หน่วยที่ ๑-๘*. นนทบุรี: สพนกพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุนน อมนวิวัฒน์.(๒๕๕๗). *การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อ้อม ประนอม.(๒๕๕๗). *ดอกไม้ในรอยยิ้ม*. กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์ จำกัด.
- พระบุญเกิด อิทธิมุตฺโต. “ภิกขุปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๗): ๒๔๗.
- สมชัย ศรีนอก. “พุทธสื่อสาร”. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*. ปีที่ ๗ ฉบับพิเศษ
เนื่องในงานวันบูรพาจารย์ ประจำปี ๒๕๕๔: ๓๓๙.
- เจษฎาภรณ์ รอดภัย.(๒๕๕๗). “การศึกษาวิเคราะห์หลักโอวาทปาฏิโมกข์ในทัศนะของพระเถระในประเทศไทย”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- ธนชกร กิรติเสถียร.(๒๕๕๐). “ศึกษาการใช้วาจาเพื่อการสร้างสรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท”.
วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตร์บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- Follow your dream, **ความต้องการของมนุษย์ (Human needs)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<https://romravin.wordpress.com/2011/05/22/ความต้องการของมนุษย์-human-needs/>
สืบค้นเมื่อ [๑๓ มีนาคม ๒๕๖๐].
- กัลยาณมิตร เพื่อนแท้สำหรับคุณ. *มงคลที่ ๑๐ มีวาจาสุภาสิต*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา
http://www.kalyanamitra.org/th/mngkhlchiwit38_detail.php?page=99 สืบค้นเมื่อ [๑๓ มีนาคม ๒๕๖๐].

